

Az akác igen gyorsan nő, s a legrosszabb homokos vagy köves talajon is megél. Szívós és tömött fája mindenre alkalmas. Szerszámának, bútornak, épületfának csakúgy, mint tűzifának.

A fehér akác levele is összetett, mint a vadgesztenyéé, de nem olyan ujjasan összetett, mint az. Az akác levél nyelén páronként állanak a levélkéek, mint a madárszárnyak. Ezért nevezik az ilyen leveleket szárnyasan összetetteknek. A nyél legvégén egyetlen levélke ül magánosan, ezért, ha a levélnyéen lévő levélkéket összeadjuk, rendszeren páratlan számot kapunk.

A levélnyelek tövén és az ágakon tövisek nőnek, ezek a legellésző állatok ellen védelmezik az akácot.

Nemcsakára virágzik az akác! Az akácvirág kellemes illata virágzás idején messzire betölti a levegőt. A vidék méhecskéi mind odagyűlnek ilyenkor, szüretelik a mézet. Ezt a legjobb mézet akácmez néven árulják a kereskedésekben.

Láttátok-e már, hogyan gyűjti a méhecske a mézet? Nekik könnyű feladat ez, mert sok virágot találnak együtt, közel egymáshoz, egy csoportban. Az akác virágát fürtös virágzatnak nevezzük, mert — mint a szőlő fürtje — úgy állanak a kis virágok egy közös nyélen. A fürtben van egy főkocsán és több mellékkocsán. Ezeknek a végén van egy-egy kis virág.

Virága olyan, mint egy vitorlasesőnek. Ezért virágát vitorlásnak is nevezik. Ha lefejtjük róla az öt levélkéből összeforrt csészét, akkor éppen olyan a virága, mint egy kis vitorlás hajó. Ezért nevezik a felső szirmot vitorlának, a két oldalsót evezőnek, míg a két belső alkotja a csónakot. Összesen tehát öt szirmból áll a vitorlás virág, az öt közül kettő-kettő egyforma, az ötödik nagyobb.

A szirmok között tíz porzót találunk, de csak egyikük áll magában, a többi kilenc porzónak összenőtt a szála. A porzók fogják közre a termőt. Ha ez megéri, olyanféle hüvelytermés lesz belőle, mint a babé vagy borsóé.

III. Összefoglalás. Az akácról tanultak összefoglalása a tárgyalás folyamán a táblára írt vezérszavak alapján.

1947. április 1. hete.

Általános iskola VI. osztály.

A tanítás anyaga: *Ha egy nép gondolkozni kezd.* (Történelmi olvasmány.)

(Olvasmánytárgyalási alapon.)

Ha egy nép gondolkozni kezd...

(A szabadságharc idején történik egy bánati német községben. A német érzelmű, jómódú községet szerb partalócok támadják meg. A német lakosság nagyrésze közömbös marad, de mikor észreveszi, hogy a császári katonaság tétlenül nézi a szerbeknek a község ellen intézett támadását, s látja azt, hogy a magyar nemzetőrök sietnek a lakosság védelmére, a község népe gondol-

kozni kezd... Közben az osztrák császári sereg bevonul Pestre, a kormány Debrecenbe vonul, Damjanich is kénytelen kihúzódni a Bánáttól. A község lakossága nehéz szívvel búcsúzik a most már megszerezett magyar nemzetőröktől s előre retteg a császáriak bosszújától.)

Bábi, Nagyapa, Hofferné, Hoffer.

Hoffer (leverten jön Nagyapával és Hoffernével, leülnek egymás mellé a padra).

Nagyapa (szünet után): Hát bevégeztetett! Magyarország kivonult a Bánáttól. Egyedül maradtunk.

Kívül trombiták a Generalmarschot fújják.

Hofferné: Hallod? A császáriak!

Hoffer: Az ellenség. Egy emberi lélek sincs az utcán. Halott városba vonulnak be.

Nagyapa: Ezentúl mindig a hidat kell figyelni. Egy nap majd megdobban a huszárlovaktól és fényleni kezd a magyar szuronyoktól...

Hofferné: Lansky ezredes a kommandáns — a mi Lanskyunk.

Kívül dobpergés.

Nagyapa: Vidám, szép fiúk a kassai vörössapkások. Mind önkéntesek. Szerettem volna egyenkint megsímogatni a fiatal arcukat, mindegyiket megáldani. Idejöttek az ország tulsó végétől, hogy megvédjék sváb asszonyok gyermekeit.

Kívül dudaszó és vontatott szláv ének.

Hoffer: Ezek ők, a szerviánok. 8000 martalóc. Isten óvja városunkat!

Hofferné: Mindent elkészítettél?

Hoffer: mindent. Gáymár napokkal ezelőtt célzásokat tett, hogy jó volna az értékes holmit félrerakni és én elmúlt éjjel mindent elfalaztam.

Az ének erősödik.

Hoffer: Menjetek Bábival a házba!

Hofferné: Az ebéd után nézek.

Hoffer: Vajjon ki fogja megenni?

Hofferné: Azért meg kell főzni. Gyere Bábi!

Bábival el.

Kívül katonazenekar, a Radetzky-marsot fújja.

Hoffer: Jön a törzskar! (Szünet). A pincében, a harmadik hordó alatt, külön van egypár ezer forint — Kossuth-bankóban. Ha megszorítanak, azt elő lehet adni.

*

Nagyapa, Hoffer, Lansky, Leitmeritz, Povo'lni, Vencel.

A főbejárat kapuja megnyílik, Lansky és Leitmeritz megjelennek, a háttérben Vencel.

Leitmeritz: Ide száll, tábornok uram?

Lansky (tábornoki ruhában): A régi kvártélyomba...

Leitmeritz: Az ebéd ma korán lesz, az urak éhesek.

Lansky (belép, hűvösen, félvállról beszél): Jó napot! Én újból el akarom foglalni a régi lakásomat!

Hoffer: Tessék!

Leitmeritz: Majd én mindent rendbehozatok, tábornok úr...
Addig talán méltóztassék itt helyet foglalni.

Lansky: Köszönöm, kedves Leitmeritz.

Leitmeritz Vencellel, aki poggyászt visz, a házba el.

*

Hoffer, Nagyapa, Lansky.

Lansky (leül): Hát láthatják, hová vezetett a csökönységük. Mint jóbarátok voltunk itt és most mint győzelmes ellenfelek tértünk vissza.

Hoffer: Mi kérem együgyű polgáremberek vagyunk és nem igen értjük, mi a különbség az urak jóbarátsága és ellenségeskedése között. Mert *akkor* is ránk tetszett hozni a szerbeket...

Lansky: Majd tapasztalni fogják a különbséget! A főparancsnok kénytelen volt a legénységnek három órai szabad zsákmányolást engedélyezni a városban. A császári csapatok ebben természetesen nem fognak részt venni, de a szerviánoknak, akik ellen önök véres gerillaharcot folytattak, meg kellett adnunk ezt az elégtételt. Megértette?

Hoffer: (nem válaszol).

Lansky: Remélem, ez jó lecke lesz önöknek.

Hoffer: (ökölbeszorított kezekkel áll előtte).

Lansky: Szeretném tudni, mit gondol most?

Nagyapa: Ugyanazt, amit a tábornok úr gondolna az én helyemben.

*

Előbbie, Leitmeritz.

Leitmeritz (jobbról jön): A lakás rendben van, tábornok úr!

Lansky: Köszönöm, kedves Leitmeritz.

*

Előbbie, osztrák altiszt fegyveres katonával.

Altiszt (a katonával belép a főbejáraton, írást tart a kezében, tiszteleg Lansky előtt), Hoffer Bálintért jöttem.

Leitmeritz: Ott van! (Hátul el.)

Altiszt: Velem jön a városházára.

Nagyapa: Idősebb, vagy ifjabb Hoffer Bálint? Mert én is Bálint vagyok. (Hofferné bejön jobbról.)

Altiszt: Nem tudom melyik, — azt nem írták föl — majd elviszem mind a kettőt, az auditor úr kiválasztja az igazit...

Hoffer (a házba kiált): A kalapomat s a botomat!

Nagyapa: Az enyémet is! (Hofferné el a házba jobbra.)

Lansky (az altiszthez): Az öreg urat fölösleges elvinnie — ő jóérzelmű — érte felelek...

Nagyapa: Csak voltam, tábornok úr, csak voltam — már nem vagyok az...

Lansky (dühösen): De hát mi ütött önökbe? Azelőtt mind olyan csendes, jóra való emberek voltak és most...

Nagyapa: A legnagyobb siker, amit az önök kormánya elért, tábornok úr, hogy a fiamból katonát csinált, én beiletem rebelist, a Bánátból pedig Magyarországot.

*

Hofferné (a házból jön, a két Hoffer kalapjával és botjával).
Altiszt: Induljunk!

Lansky: Hadd búcsúzzék el az úr a feleségétől!

Hoffer: Ha szabad a szokott családi üdvözléssel búcsúznom. (Megöleli Hoffernét.) Éljen Magyarország! (Nagyapával és a katonákkal hátul el.)

*

Lansky, Hofferné.

Lansky: Hallja, Hofferné asszonyom, mi lett a maga urából?

Hofferné: Ne tessék rá haragudni, báró úr, hiszen ismeri: a legjobb ember a világon — csak ha rájön a sváb csökönyösége, akkor aztán senki sem bír vele. Ilyenkor legjobb, ha enged neki az ember.

Lansky: Amennyire emlékszem, ön, édes Hofferné asszonyom, sohasem szokott neki engedni és én azt hiszem, a császár sem fogja megtenni. Különben legyen nyugodt: az urának nem lesz baja. Neki nem akartam megmondani, de önnek megmondom: a régi barátság kedvéért és mert csakugyan történtek hibák mind a két részről — közbenjártam az érdekében. Nem lesz baja. Talán internálni fogják, de a saját lakásán.

Hofferné: Itthon? Az jó lesz, nagyon jó lesz. Úgyis túlsókat jár ki...

Lansky: És valami bírságot fog fizetni.

Hofferné: Jézusom! Sokat!

Lansky (mosolyog): Na, elfogja bírni.

Hofferné: Bocsanat — úgy látom, a gyárban megint nem dolgoznak... Haszontalan népség! Mita Mita! (A gyári udvarba el.)

*

Lansky, Leitmeritz.

Leitmeritz (bejön a főbejáraton): Tábornok úr kérem (a gyárból a fonólányok éneke hallatszik), most kezdődik a zsákmányolás... Mivel ez a Hoffer volt a rebellisek főkolomposa, az ő házáat sem lehet kímélni... Azt hiszem, kínos volna végignézni... talán sétálni méltóztassék addig az utcán...

Lansky: Igazán utálatos dolog!

Leitmeritz: Hjah, kérem, ilyen a háború!

Lansky: Ha ilyen, akkor nagyon elzúllott. Radetzky idejében battriákat rohantunk meg, nem a polgárok ládafiát...

Leitmeritz: Bátor vagyok megjegyezni, a zsákmányolási szabályzat — mert szabályzatot dolgoztunk ki! — igen humánus... Aki fosztogatás közben fegyvert használ, azt főbelövük.

Lansky: Gyerünk.

Leitmeritz: Valami nagy gyöngédséget nem kell várni a szervánuusoktól... (Ketten hátul el.)

*

Hofferné, később Mita, I., II., III. és IV. Martalóc. Később Gyuri, Babi, Heli (a tábornok leánya.)

Hofferné (vizeskorsóval a kezében a gyári kapun jön, mér-

gesen viisszaszól). Megbolondult az egész világ? Még a baromfi-
nak sem adtatok vizet? Hiszen majd hátra kötöm a sarkatokat!

A gyári lányok éneke hirtelen megszakad és sikoltásba
esap át.

Hofferné (leteszi a korsót a padra): Hát azokat mi leli?
(A gyári kapu felé megy.)

A főbejáratot kívülről puskatussal döngetik.

Hofferné (visszafordul): Mi az? Mit lármáztok? Hiszen
nyitva van!

Mita vezetésével beront a négy szervián martalóc. Mita
is szervián ruhában van és álszakállt visel.

Mita (izgatottan): Jertek, testvérek, ez a leggazdagabb sváb
háza!

Hofferné: Jézus — mit akartok itt? Kit kerestek?

I. Martalóc: A leggazdagabb ház — és azt mondja: nincs!
Pénzt vagy meghalsz!

III. és IV. Marta'óc: Majd megkeressük! Majd megtalál-
juk! (Ketten berontanak a házba; nemsokróa csapkodás és
üvegsörömpölés hallatszik.)

I. Martalóc: A császár nekünk ajándékozta minden pénze-
teket. Mindent ide kell adni! Én mint gazdag ember akarok
innen hazamenni. Ha megcsalsz, akkor mindent összetörök, min-
dent elpusztítok a házában!

II. Marta'óc: Adod — vagy lövök! (Mellének szegezi a
pisztolyt.)

Helli, Bábí, Gyuri kisietnek a házból, a leányok rémülten
az anyjukhoz simulnak. Mami! Mami!

Gyuri: Eresszék az anyámat! Mit akarnak itt?

II. Martalóc: Adod — vagy lövök!

Hofferné (hideg gyűlölettel néz az arcába).

I. Martalóc a II.-hoz: Ne bolondozz, testvér, ne süsd el,
mert főbe lőnek... majd én kivallatom,, én tudom a módját.
(Megfogta Bábí két karját.)

Bábí: Ne bántson engem — Mami!

Hofferné: Ereszd a gyermekemet! — te! (Neki akar menni.)

II. Martalóc (lefogta Hoffernét): Egy lépést se, asszony!

I. Martalóc (csavarni kezdi Bábí karját): Hol a pénz?

Bábí (halkan): Jaj — fáj!

Hofferné (a II. Martalóc keze alatt vergődve): Te kutya!
Te lelketlen kutya, hát mit tud az a gyermek?

I. Martalóc: Ó nem tud semmit — de te majd szólni fogsz
— különben nyomorékká teszem — Na — szólsz-e már? Már
ropognak a csontjai!

Gyuri (fölemelt ököllel megrohanja a martalócot): Ereszd
a húgomat — te!

I. Martalóc (mellbe löki): Takarodol — kölyök!

Gyuri (a kapuhoz szalad): Segítség! Emberek!

Előbbiek, Nagyapa.

Nagyapa (gyorsan belép a kapun, a fosztogatókhoz, akik
nem folytatták a kínzást, de nem is eresztették el a nőket): No,

mit akartok, fiaim? Pénzt? Lesz! Csak eresszétek el a kislányt, akkor lesz! Menjetek le a pincébe — a harmadik hordó alatt van elásva...

Mita: Gyertek testvérek, gyertek a pincébe!

II. Martalóc (Nagyapához): Ha hazudtál, sváb, akkor szét hasítom a fejedet! (A másik marta óccal és Mitával a gyári kapun el.)

Nagyapa (megfogta Babi és Gyuri kezét.) Maradjatok velem, gyermekeim! (leül a padra, a két gyermeket jobbról-balról magához vonja, azok csendesen sírnak).

(A szín mögött asszonyi sikoltózás.)

Hofferné: A szomszédasszony!

He!i: Szegény!

(A házból dörömbölés hallatszik.)

Hofferné: Jaj, mit művelnek odabenn azok az ördögök! Mindent összetörnek... Mégis megnézem... (Félénken bemegy a házba.)

Helé: Mami! Mami! — ne menjen! (Utána megy.)

*

Nagyapa, Babi, Gyuri, Lansky.

Lansky (komor arccal belép, beteszi maga után a kaput).

Hoffer úr, vgye a gyermekeket az én lakásomba — oda nem szabad belépnie senkinek — ott biztonságban lesznek...

Nagyapa: Köszönöm a nagylelkűségét, tábornok úr, de csak hadd maradjanak itt — lássanak és halljanak mindent... Ti most még kcsinyek vagytok, de Isten segítségével megfogtok nőni és egyszer néktek is lesznek gyermekeitek és unokáitok... Azoknak mindent el fogtok mondani, amit ma láttatok.

*

Előbbiek, I. és II. Martalóc, Mita.

A fosztogatók a gyári kapun jönnek, bankjegyeken osztóznak.

I. Martalóc: Nekem még jár!

II. Martalóc (pénzt ad neki): Itt van — többet nem adok!

Mita: És én? És én?

I. Martalóc: Te nem vagy katona!

II. Martalóc: Semmit se kapsz!

Mita: De nekem pénz kell. Sok pénz! (fölemelt ököllel megy neki). A pénzemet!

II. Martalóc (puskatussal mellbe üti): Lódulj a pokolba!

Mita (födre roskad.)

Lansky: Most már hordjátok el magatokat!

Nagyapa: Fiaim, a városban sok ám a pénz — minden gazdának van. Menjetek házról-házra — keressétek meg. Egy-könnyen nem fogják előadni, de csak fenyegezzétek őket, akkor előadják.

I. Martalóc: Jó tanács!

II. Martalóc: Megfogadjuk. (Ketten el, hátul.)

Lansky: Mit jelent ez, Hoffer úr? minek vadítja ezeket a vadállatokat.

*

Lansky, Nagyapa, Bábi, Gyuri, Mita, Hofferné, Heli.

Hofferné (jobbról jön Helivel, Mitához lép): Hát veled mit csináltak? te szegény bolond? (A lócán álló korsóból vizet önt a zsebkendőjére és megmossa Mita haántékát.) Azt hiszed, nem ismertelek meg; Mita — szólj már!

Mita (gyöngye hangon): Asszonyosság, én egy szegény ördög vagyok. Azt hittem, most eljött az én időm. De Isten nem akarja, hogy Mita nagyúr legyen!

Hofferné: No, kelj föl — gyere, beviszlek a kamrádba. (Elmenőben.) Készítetek egy kis borlevest.... Mitával és Helivel a gyárkapun el.)

Lansky, Nagyapa, Bábi, Gyuri.

Lansky: Ön válasszal tartozik nekem. Miért uszította ezeket polgártársai ellen?

Nagyapa: Mert azt akarom, hogy véres, gyalázatos, soha többé jóvá nem tehető sértéseket kövessenek el rajtunk! Mi ma csak *egy* dologtól féltünk: hogy önök jól bánnak velünk! Akkor a mi jólelkű népünk talán megengedett volna. De most már nem fog meginogni, tábornok úr! Minél többet pusztítanak itt, annál nagyobb hasznunk lesz belőle.

Lansky: Ezt nehéz megérteni!

Nagyapa: Mit rabolhatnak? Bútorokat, cserepeket. Mit rabolhatnak el tőlünk? Pénzt — cifra lím-lomot. Ugyan kérem! Egy-két évi munkával mindent helyrehozunk, mindent kipótolunk megint — mi tudunk dolgozni! Vagyoni kár nem komoly kár, tábornok úr!

Lansky: És mi a kárból a haszon?

Nagyapa: Kiszabadultunk a posványból, amelyben önök minket tartottak. Megtaláltuk a hidat, amely a levegő, a világgosság, az élet, amely — Magyarország felé vezet. Most már megtanultuk a leckét: önök bottal és puskatussal verték belénk: emberi életet mi csak Magyarországgal élhetünk. Minden más hatalom csak a barbárságot hozhatja nekünk.

Lansky: Minden más hatalom barbár? A bécsi hatalom is? Eredeti felfogás!

(A ház egyik ablaka csörömpölve törik össze, egy tányér repül ki az udvarra.)

Nagyapa: Hallja? Ez Bécs szava!

(Kívülről sikoltozás hallatszik.)

Nagyapa: Hallja? — Egy sváb család most tanulja a leckét! Oh, tábornok úr, ön és a bécsi excellencek egyenként igen műveltek és felvilágosodott urak. De az önök átká, hogy itt csak ilyen eszközökkel tudják fenntartani a hatalmukat és ez az önök tragikumuk, hogy csak pirulva tudják szolgálni a kormányukat. (Alázatosan.) Öszinte voltam — reményilem, nem haragszik?

Lansky: Sőt, szeretném, ha folytatnók az őszinteséget. Önök tehát elvből és meggyőződésből lázadók? Jól van! Érezni fogják a katonai diktatúra szigorát.

Nagyapa: Ezt akarjuk! Csak semmi kímélet, semmi jóság, hogy meg ne inogjon a népünk!

Lansky: Mi meg tudunk akadályozni mindenféle szervezkedést.

Nagyapa: Tábornok úr, ha esténként feljönnek a csillagok, akkor mi az égre nézünk és valamennyien *egy*et gondolunk. A lelkünk minden este népgyűlést tart a csillagok fölött. Fő tudnak oda jönni az ön katonái?

Lansky: Elismerem, az önök makacsságában van erő — de azért minden hiábavaló. Önök egy európai nagyhatalommal állnak harcban.

Nagyapa: A nagyhatalom haldoklik. Azok a rettenetes dolgok, amelyek ma itt történtek, az agónia rémlátásai. Nem vagyok tudós ember, politikával sohasem foglalkoztam, de azért pontosan meg tudom mondani a halál óráját.

Lansky: Jövendőmondással is foglalkozik? Hát halljuk, kedves Kalchas: mikor hal meg a birodalom?

Nagyapa: Abban az órában, amikor rászorul a népek szeretetére.

Lansky (meghökkenve tekint rá, szünet után): És mit érnek vele? Ha mi innen elmegyünk, akkor idejönnek a szerbek. Nem volna jobb, ha a császári uralmat támogatnák, semhogy fölfalja önöket a Balkán?

Nagyapa: Minket nem ajánlatos fölfalni, tábornok úr. Mert fölfalni ugyan lehet minket, de megemészteni nem. Egy népet, amely gondolkodni tud, nem lehet megemészteni. És a mi népünk most már tud gondolkodni.

(Herczeg Ferenc.)

Olvasmányunk Herczeg Ferenc: A fekete levás című színművéből való.

1947. április 3. hete.

Általános iskola VI. osztály.

A tanítás anyaga: Az én virágos kertem.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés, felújítás. A mult órákon tárgyalt hasonló tárgyú olvasmányok felújítása, számonkérés.

b) Érdeklődéskeltés. Mivel foglalkoznak a leányok mostanában délután? Utalás az iskola virágos kertjére.

c) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) Az olvasmány bemutatása.

Az én virágos kertem.

Gyermekkoromban, a Körös partján, egy kicsiny kis városban laktam. Szegény özvegy édesanyám rokonai körében, egy kis nádfödeles házba vonta itt meg magát, s velem és húgommal bizony jórészt csak abból éldegéltünk, amit a ház mögött elterülő kertecske termett. Fel is használta a kert minden kis zugát, s egyetlen cselédünkkel bizony sokszor napestig fáradott, hogy a kertet bővebb adózásra kényszerítse. Mivel gyakran segítettem édesanyámnak a kerti és házi munkában, jutal-